

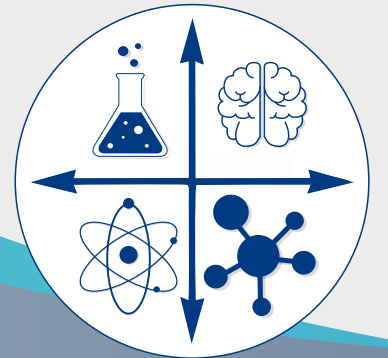

Cilt/Volume: 04 Sayı/Number: 01 Yıl/Year: 2022 E-ISSN: 2667-7989

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
**FEN ve MÜHENDİSLİK
BİLİMLERİ DERGİSİ**

Necmettin Erbakan University
Journal of Science and
Engineering

dergipark.gov.tr/neufmbd

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ FEN VE MÜHENDİSLİK BİLİMLERİ DERGİSİ
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY JOURNAL OF SCIENCE AND ENGINEERING

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 1, (Haziran/June, 2022)
Ulusal Hakemli Dergi/National Referred Journal

Sahibi/Owner

Necmettin Erbakan Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü Adına/
On Behalf of Necmettin Erbakan University Graduate School of Natural and Applied Science
Prof. Dr. İbrahim KALAYCI

Baş Editör/Editor-in-Chief

Doç. Dr. Sedat PAK

Yardımcı Editör/Associate Editor

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERCİ (*Asst. Prof., Ph.D.*)

Sayı Editörleri/Issue Editors

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERCİ (*Asst. Prof., Ph.D.*)
Arş. Gör. Behiç Selman ERDOĞDU (*Res. Asst.*)
Arş. Gör. Canan SEVİNÇ (*Res. Asst.*)

Yayın Türü/Publication Type

Yerel Süreli Yayın/Local Periodical

Yazışma Adresi/Correspondence Address

Necmettin Erbakan Üniversitesi/Ahmet Keleşoğlu Yerleşkesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, A₃ Blok, 42090, Meram, KONYA

Telefon/Phone: +90 (332) 323 8220

web: www.dergipark.gov.tr/neufmbd

e-posta/e-mail: neufmbd@erbakan.edu.tr

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, yılda iki kez yayınlanan ulusal hakemli bir dergidir.
Necmettin Erbakan University Journal of Science and Engineering is a national bi-annual journal.

E-ISSN: 2667-7989

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Ağaç Tohum Algoritmasının Kümeleme Problemlerine Uygulanması

Application of Tree Seed Algorithm on Clustering Problems

Pektaş, Abdülkadir; İnan, Onur.

Araştırma Makalesi

Research Article

1-10

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. İbrahim KALAYCI
Prof. Dr. Süleyman Savaş DURDURAN
Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU
Prof. Dr. Senar AYDIN
Prof. Dr. Sabri ALPAYDIN
Prof. Dr. Mesut UYANER
Prof. Dr. Mehmet AKTAN
Prof. Dr. Mehmet Akif ERİŞMİŞ
Prof. Dr. Hidayet OĞUZ
Prof. Dr. Haluk BİNGÖL
Prof. Dr. Aşır GENÇ
Prof. Dr. Ali KAHRAMAN
Prof. Dr. Ahmet AVCI
Doç. Dr. Sedat PAK
Doç. Dr. Hüseyin Zahit SELVİ
Doç. Dr. Nilgün ERTAŞ
Doç. Dr. Mustafa YÖNTEM
Doç. Dr. Mehmet HACIBEYOĞLU
Doç. Dr. İlhan İLHAN
Doç. Dr. Hasan KOTAN
Doç. Dr. Esra YILDIZ
Doç. Dr. Ceyda ÖZFİDAN KONAKÇI
Doç. Dr. Ahmet CAN
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ERCİ
Dr. Öğr. Üyesi Özgür DÜNDAR
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali AKYÜREK

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adem ACIR	Gazi Üniversitesi/ <i>Gazi University</i>
Prof. Dr. Ahmet TÜRK	Celal Bayar Üniversitesi/ <i>Celal Bayar University</i>
Prof. Dr. Ali UZUN	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Prof. Dr. Ayhan İSTANBULLU	Balıkesir Üniversitesi/ <i>Balikesir University</i>
Prof. Dr. Doğan Uğur ŞANLI	Yıldız Teknik Üniversitesi/ <i>Yıldız Technical University</i>
Prof. Dr. Elçin YUSUFOĞLU	Uşak Üniversitesi/ <i>Uşak University</i>
Prof. Dr. Erdal ULUALAN	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Prof. Dr. Hatem AKBULUT	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Prof. Dr. Hayri DAYIOĞLU	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Prof. Dr. Hüseyin KURT	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Prof. Dr. İlker AKÇA	Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi/ <i>Eskisehir Osman Gazi University</i>
Prof. Dr. Mehmet KARALI	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Prof. Dr. Metin BÜLBÜL	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Prof. Dr. Nebiye MUSAOĞLU	İstanbul Teknik Üniversitesi/ <i>Istanbul Technical University</i>
Prof. Dr. Oğuz GÜRSOY	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/ <i>Mehmet Akif Ersoy University</i>
Prof. Dr. Rahmi ÜNAL	Gazi Üniversitesi/ <i>Gazi University</i>
Prof. Dr. Ramazan KÖSE	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Prof. Dr. Recep ARTIR	Marmara Üniversitesi/ <i>Marmara University</i>
Prof. Dr. Sabri KOÇER	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Prof. Dr. Salih Zeki YILDIZ	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Prof. Dr. Süleyman KALELİ	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Prof. Dr. Hidayet OĞUZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Prof. Dr. Cüneyt Nadir SOLAK	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Prof. Dr. Hüseyin AKSOY	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Prof. Dr. Mehmet Akif ERİŞMİŞ	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Doç. Dr. Ahmet Turgut BİLGİÇLİ	Sakarya Üniversitesi/ <i>Sakarya University</i>
Doç. Dr. Fatih TÖRNÜK	Yıldız Teknik Üniversitesi/ <i>Yıldız Technical University</i>
Doç. Dr. Hakan TONGAL	Süleyman Demirel Üniversitesi/ <i>Suleyman Demirel University</i>
Doç. Dr. Halef DİZLEK	Osmaniye Korkut Atay Üniversitesi/ <i>Osmaniye Korkut Atay University</i>
Doç. Dr. Mustafa Kürşat DEMİR	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>
Doç. Dr. Yakup ŞENYÜZ	Dumlupınar Üniversitesi/ <i>Dumlupınar University</i>
Doç. Dr. Ummahan EGE ARSLAN	Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi/ <i>Eskisehir Osman Gazi University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOKSOY	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü/ <i>Izmir Institute of Technology</i>
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali AKYÜREK	Necmettin Erbakan Üniversitesi/ <i>Necmettin Erbakan University</i>

Ağaç Tohum Algoritmasının Kümeleme Problemlerine Uygulanması

Abdülkadir PEKTAŞ¹ Onur İNAN²

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Konya, Türkiye, apektas@erbakan.edu.tr (Sorumlu Yazar/ Corresponding Author)

² Selçuk Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Konya, Türkiye, oinan@selcuk.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZET

Makale Geçmişi

Geliş: 17.01.2022

Kabul: 27.03.2022

Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Ağaç tohum algoritması, kümeleme, optimizasyon

Toplanan verilerin tutarlı bir şekilde gruplandırılması, veriden anlamlı bilgilerin çıkarılabilmesi için önemli bir adımdır. Verilerin gruplara ayrılması sınıflandırma ve kümeleme olmak üzere iki farklı işlem ile gerçekleştirilir. Sınıflandırma işleminde verilerin ayrılacağı alt grupların etiketleri ve dolayısıyla sınıf sayıları belirli iken, kümeleme işleminde verilerin ait olduğu gruplar belli değildir. Bu nedenle kümeleme işlemi danışmansız bir makine öğrenmesi işlemidir. Kümeleme işleminde veri elemanları birbirlerine göre benzerlik ve farklılıklarına göre alt gruplara ayrılırlar. Optimizasyon algoritmaları bir problemin uygun çözümler içerisinde en iyi sonucu bulmaya çalışan ve doğrusal olmayan problemlerin çözümünde etkili yöntemlerdir. Kümeleme işlemleri için geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılan geleneksel kümeleme yöntemlerinin yanında olası çözümler arasında uygun çözüme ulaşmaya çalışan karakteristik özelliklerinden dolayı optimizasyon algoritmaları da kümeleme problemlerinin çözümü için kullanılabilir hale gelmiştir. Bu çalışmada yakın zamanda geliştirilen bir optimizasyon algoritması olan Ağaç Tohum Algoritması 17 farklı kümeleme problemine uygulanmış ve elde edilen sonuçlar geleneksel kümeleme yöntemleri olan K-Ortalamalar, K-Medoidler ve Bulanık C-Ortalamalar yöntemlerinin performansları ile karşılaştırılmıştır. Ağaç Tohum Algoritmasının kümeleme işleminde geleneksel yöntemlere göre daha başarılı sonuçlara ulaştığı görülmüştür.

Application of Tree Seed Algorithm on Clustering Problems

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 17.01.2022

Accepted: 27.03.2022

Published: 30.06.2022

Keywords:

Clustering, optimisation, tree seed algorithm

Separating gathered data into consistent subgroups is an important phase to retrieve meaningful information from data. Separating data into groups can be performed with two different operation which are classification and clustering. While the labels of data groups and so the number of subgroups is known in classification, class labels are not known in clustering process. So, clustering is an unsupervised machine learning operation. In clustering process, data objects are separated into subgroups according to similarity and dissimilarity among data samples. Optimization algorithms are useful method which try to reach optimum solution among possible solutions and are effective for solving nonlinear problems. Besides commonly used traditional clustering methods, optimization methods are recently applied on clustering problems because of their characteristics for reaching optimum solutions among feasible solutions space. In this study a recently developed optimization algorithm called Tree Seed Algorithm is applied on 17 different clustering problems and the results are compared with the performances of traditional clustering methods like K-Means, K-Medoids and Fuzzy C-Means. It is seen that Tree Seed Algorithm has better performance than traditional methods for clustering problems.

Atıf/Citation: Pektaş, A. & İnan, O. (2022). Ağaç tohum algoritmasının kümeleme problemlerine uygulanması, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-10.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ (INTRODUCTION)

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte veri kaydı yapılan alanların artmasının yanında, bir alanda daha fazla veri kaydedilmeye başlanması sonucu kayıt altına alınan veri miktarında büyük bir artış meydana gelmiştir. Kayıt altına alınan çok sayıda veriden anlamlı ve tutarlı bilgilerin çıkarılabilmesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Çok sayıda veri içerisinde gereksiz ve hatalı verilerin ayıklanması, verilerin özelliklerine göre gruplandırılması gibi işlemler, toplanan veriden kullanışlı bilgiler elde edilebilmesi açısından önemlidir. Önemli bir veri madenciliği işlemi olan kümeleme, sınıf etiketleri bulunmayan veri topluluklarının, veri elemanlarının özelliklerinden yola çıkarak gruplara ayrılmasıdır. Kümeleme sonucunda birbirleriyle benzer olan veri elemanları aynı grup altında toplanırken, birbirlerinden farklı özelliklere sahip veri elemanları farklı gruplara dağıtılmış olur. Optimizasyon, bir problemin en iyi çözümüne ulaşmayı hedefler. Optimizasyon algoritmaları problemin uygun çözüm kümesinden en iyi çözümü bulmak üzere geliştirilmiş yöntemlerdir. Doğrusal olmayan yapısı ve olası çözümleri içeren çözüm uzayının boyutunun büyük olması sebebiyle kümeleme problemleri, optimizasyon algoritmaları kullanılarak çözümlenebilir özelliktedir.

DW van der Merwe ve AP Engelbrecht kümeleme problemleri üzerinde iki farklı Parçacık Sürü Optimizasyon Algoritması yaklaşımı uygulamış ve Parçacık Sürü Optimizasyon Algoritması'nın geleneksel kümeleme yöntemlerinden daha etkili sonuçlara ulaşma potansiyeli olduğunu ortaya koymuştur [1]. Nasiri ve Khiyabani kümeleme problemlerine Balina Optimizasyon Algoritması uygulamış ve bu algoritmanın performansını Parçacık Sürü Optimizasyonu, Diferansiyel Gelişim Algoritması, Genetik Algoritma ve geleneksel bir kümeleme yöntemi olan K-Ortalamlar yöntemi ile karşılaştırmış, Balina Optimizasyon Algoritmasının kümeleme problemlerinde başarılı bir şekilde kullanılabileceğini belirtmiştir [2]. Fathian, Amiri ve Maroosi sürü-tabanlı bir algoritma olan Bal Arısı Çiftleşme Algoritmasını üç farklı kümeleme veri kümesi üzerinde uygulamış, verilen veri kümeleri üzerinde Bal Arısı Çiftleşme Optimizasyonu'nun Genetik Algoritma, Karınca Kolonisi Algoritması, Tavlama Benzetimi metodu ve Tabu Arama metodundan daha iyi sonuçlar verdiğini ortaya koymuştur [3]. Niknam ve diğerleri Parçacık Sürü Optimizasyonu ile Tavlama Benzetimi metodlarını bir araya getirerek oluşturdukları hibrid modeli kümeleme problemleri üzerine uygulamış ve sunulan hibrid metodun hem k-Ortalamlar yönteminden ve Parçacık Sürü Optimizasyonu ile Tavlama Benzetimi metodunun kendi başlarına ulaştıkları sonuçlardan daha iyi sonuçlara ulaştığını, hem de bu metodun çözüm adımlarının daha hızlı yakınsayarak problemin daha hızlı bir şekilde çözüldüğünü belirtmişlerdir [4]. Kushwaha ve diğerleri manyetik kuvvetlerden esinlenerek Manyetik Optimizasyon Algoritması alıyla yeni bir algoritma geliştirmiş ve bu optimizasyon algoritmasının kümeleme problemlerinde yerel minimum noktalarından kaçınma işleminde başarılı olduğunu ortaya koymuştur [5]. Maulik ve Mukhopadhyay Tavlama Benzetimi ve Yapay Sinir Ağları yöntemlerini bir araya getirerek oluşturduğu hibrid modelin kümeleme problemlerinde diğer kümeleme yöntemlerinden daha iyi performans sergilediğini belirtmiştir [6]. Selim ve Alsultan Tavlama Benzetimi yöntemini kümeleme problemlerini çözmek için uygulamış ve Tavlama Benzetimi yönteminin kümeleme problemlerinde global minimum değere ulaşabildiğini belirtmiştir [7]. Maulik ve Bandyopadhyay Genetik Algoritmanın arama yeteneğini kullanarak uygun küme merkezlerini bulduğu çalışmada dördü yapay, üçü gerçek hayat veri kümesi olmak üzere toplamda yedi farklı veri kümesinde Genetik Algoritma tabanlı bir kümeleme işleminin K-Ortalamlar kümeleme yönteminden daha iyi sonuçlar verdiğini ortaya koymuştur [8].

MATERYAL VE METOT (MATERIALS AND METHODS)

Veri Kümeleri

Bu çalışmada UCI (University of California, Irvine) Makine Öğrenmesi veri tabanında bulunan 17 farklı sınıflandırma ve kümeleme verisi kullanılmıştır [9]. Böylece farklı özellik ve küme merkezi sayılarına sahip az ve çok kayıt içeren verilerde yöntemin performansını incelemek hedeflenmiştir. Bir

problemde kullanılacak küme merkezi sayısı problemin veri kümesinde bulunan benzersiz sınıf etiketi sayısı olarak seçilmiştir. Kullanılan veri kümelerine ait özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada kullanılan veri kümelerine ait özellikler

Veri Kümesi	Küme Merkezi Sayısı	Özellik Sayısı	Kayıt Sayısı
Balance	3	4	625
Btissue	6	9	106
Credit	2	14	690
Dermatology	6	34	366
Diabets	2	8	768
<i>E. coli</i>	5	7	327
Glass	6	9	214
Heart	2	13	270
Hepatit	2	21	155
Iris	3	4	150
Parkinson	2	22	195
Seeds	3	7	210
Somerville	2	6	143
Spect	2	22	267
Thyroid	3	5	215
User Modeling	4	5	258
Wine	3	13	178

Kümeleme Yöntemleri

K-Ortalamlar Kümeleme Yöntemi

K-Ortalamlar yöntemi 1967 yılında MacQueen tarafından önerilen [10] ve önerildiği zamanda en basit danışmansız öğrenme yöntemlerinden biri olan [11] bir yaygın kümeleme yöntemidir. K-Ortalamlar yöntemi kolay uygulanabilir, hızlı ve kümeleme problemlerinde genel olarak iyi sonuç vermesi sebebiyle en popüler kümeleme yöntemidir [12]. K-Ortalamlar yöntemi birbirinden bağımsız iki farklı aşamada gerçekleşir, bu aşamaların birincisi sayısı önceden belirlenmiş olan küme merkezlerinin seçilmesi, diğeri ise veri kümesinde bulunan elemanların seçilen küme merkezlerine atanmasıdır [11]. Küme merkezleri, kendilerine atanan veri kümesi elemanlarına göre güncellenir ve veri kümesi elemanları kendilerine en yakın güncellenmiş küme merkezlerine yeniden atanır. Bu işlemler iteratif olarak en uygun sonuca ulaşana dek devam eder.

K-Medoidler Kümeleme Yöntemi

K-Medoidler yöntemi Kaufman ve Rousseuw tarafından 1987 yılında, K-Ortalamlar yönteminin gürültülü ve sipesifik verilerde gösterdiği aşırı hassasiyeti ortadan kaldırmak amacıyla önerilmiştir [13]. K-Medoidler yönteminde küme merkezleri K-Ortalamlar yönteminden farklı olarak veri kümesi elemanlarından seçilir [14]. Yöntemin asıl amacı, her bir kümeyi temsil edebilecek merkezi bir veri kümesi elemanını saptayabilmektir. K-Medoidler yöntemi ile kümeleme işlemi yapılırken her bir veri elemanı kendine en yakın küme merkezine atanır. Bir küme içerisindeki tüm elemanlar, küme merkezi ile yer değiştirilerek her bir işlem için maliyet fonksiyonu hesaplanır. Yer değiştirme işlemi sonucunda daha düşük maliyetli bir küme merkezi seçimine ulaşıldığı durumda küme merkezi güncellenir. Bu işlemler maliyet fonksiyonu grafiği yakınsayana dek iterasyonlar boyunca devam eder.

Bulanık C-Ortalamlar Kümeleme Yöntemi

Bulanık C-Ortalamlar yöntemi Dunn tarafından 1973’te ortaya atılmış [15], 1981 yılında Bezdek tarafından genellenmiş [16], yumuşatılmış K-Ortalamlar metodu olarak da bilinen bir

kümeleme yöntemidir. Diğer geleneksel kümeleme yöntemlerinde adımlar boyunca her bir veri elemanı uzaklığı ne olursa olsun belirlenmiş küme merkezlerinden yalnızca birine ait kabul edilirken, Bulanık C-Ortalamlar yönteminde veri elemanları küme merkezlerine belli bir oran dahilinde ait kabul edilirler. Bir küme merkezine yakın olan bir veri kümesi elemanı o küme merkezine yüksek bir oranda dahil kabul edilirken, uzak olduğu küme merkezlerine daha düşük derecelere dahil edilir. Bir veri kümesi elemanının tüm küme merkezlerine olan aidiyet oranları toplamı 1'dir. Bulanık C-Ortalamlar yönteminin bu yaklaşımı, diğer kümeleme yöntemlerinin keskin sınırlarından kaynaklanan hatalardan kaçınmasına yardımcı olur [17]. Bulanık C-Ortalamlar yönteminde minimize edilmeye çalışılan maliyet fonksiyonu aşağıda verilmiştir.

$$J_m = \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^k u_{ij}^m \|x_i - c_j\|^2 \quad (1)$$

Verilen denklemde N veri kümesi eleman sayısını, k küme merkezi sayısını, m algoritma içerisinde kullanılan 1'den büyük bir sabit sayıyı, u_{ij} i numaralı veri kümesi elemanı x_i ile j numaralı küme merkezi arasındaki aidiyet oranını, c_j de j numaralı küme merkezini göstermektedir. Bulanık C-Ortalamlar yönteminin başında aidiyet oranı değerleri aşağıda verilen denklem ile rastgele olarak belirlenir.

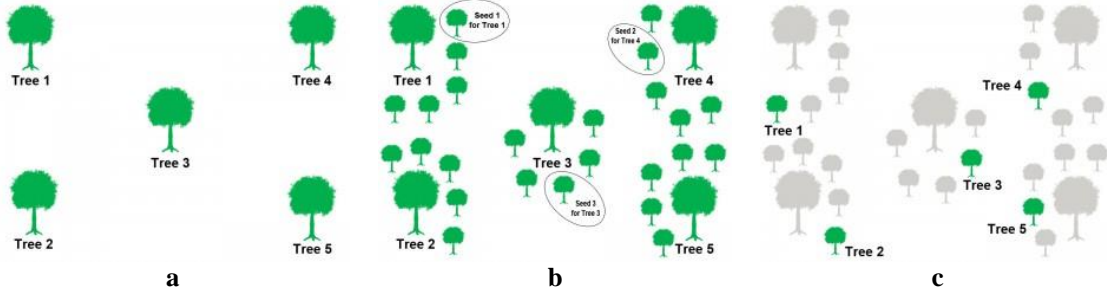
$$c_j = \frac{\sum_{i=1}^N u_{ij}^m \cdot x_i}{\sum_{i=1}^N u_{ij}^m} \quad (2)$$

Küme merkezleri belirlendiğinde aidiyet dereceleri matrisi u, her bir uygulama adımında aşağıda verilen denklem ile güncellenir.

$$u_{ij} = \frac{1}{\sum_{n=1}^k \left(\frac{\|x_i - c_j\|^2}{\|x_i - c_n\|^2} \right)^{\frac{2}{m-1}}} \quad (3)$$

Ağaç Tohum Algoritması

Ağaç Tohum Algoritması 2015 yılında M. S. Kıran tarafından geliştirilmiş bir sürekli optimizasyon yöntemidir [18]. Ağaçların gelişme, üreme ve hayatta kalma davranışlarından esinlenilerek geliştirilmiştir. Bir popülasyon içerisindeki ağaçlar nesillerini devam ettirmek için tohum üretirler. Bu tohumlardan meydana gelen çocuk ağaçlar yetiştikleri noktanın ışık, nem, rüzgâr gibi fiziksel özelliklerine ve kendilerinde bulunan genetik özelliklere bağlı olarak farklı şekillerde gelişim gösterirler. Çocuk ağaçlar içerisinde güçlü özelliklere sahip olanlar büyür ve kendisini oluşturan ana ağaçtan daha yükseğe uzanarak daha iyi güneş ışığı alacak konuma gelir. Zayıf yapıdaki çocuk ağaçlar ise gölgede kalarak yok olurlar. Bu doğal seçim süreci boyunca bir ağaç popülasyonunda sürekli en güçlü özelliklere sahip ağaçlar hayatta kalır ve bir sonraki nesilde kendilerinden daha güçlü bireyler oluşursa yerlerini onlara bırakırlar. Ağaç Tohum Algoritmasının esinlendiği ağaç davranışları Şekil 1'de gösterilmiştir [19].

Şekil 1: Ağaç tohum algoritması işleyişi “*a) Başlangıçta oluşturulan ağaçlar b) Her bir ağaç tarafından üretilen tohumlar c) Her bir ağacın tohumları arasında en iyiler hayatta kalır*”

Ağaç Tohum Algoritmasının tohum üretme aşamasında her bir ağaç belirli sınırlar içerisinde birbirlerinden farklı sayıda tohum üretebilirler, görselde her bir ağaç tarafından 5 adet tohum üretilmiştir.

Ağaç Tohum Algoritmasının matematiksel modelinde ağaçların bulunduğu ortam problemin olası çözümlerini içeren çözüm uzayını, ağaçlar ise problemin olası çözümlerini simgeler. Ağaçlar, çözüm uzayı içerisinde arama yapmak için tohumlar üreterek en iyi çözüme ulaşmaya çalışırlar. Başlangıçta üretilen ağaçlar çözüm uzayı sınırları içerisinde olmak üzere aşağıda verilen denkleme göre rastgele yerleştirilir.

$$T_{ij} = L_{j,min} + r_{ij}(H_{j,max} - L_{j,min}) \quad (4)$$

$L_{j,min}$ ve $H_{j,max}$ sırasıyla problemin j boyutundaki minimum ve maksimum sınırları, r_{ij} ise bu boyut için üretilmiş $[0,1]$ aralığında bir rastgele sayıyı göstermektedir. Tohum üretim aşamasında her bir ağaç tohum üretir. Her bir ağaçtan üretilen tohum sayıları farklı olabilir ve üretilen tohumun sayısı problemin çözümü için kullanılan ağaç popülasyonunun büyüklüğüne bağlı bir değişkendir. Ağaç Tohum Algoritmasının kontrol parametrelerinin etkileri analiz edildiğinde bir ağaç tarafından üretilen tohum sayısının alt sınırı popülasyon büyüklüğünün %10'u, üst sınırı ise popülasyon büyüklüğünün %25'i olarak hesaplanmıştır. [18] Tohum üretim aşaması Ağaç Tohum Algoritmasının güncelleme aşamasıdır. Önceden tanımlı [20] bir parametre olan arama eğilimi (search tendency, ST) değerine göre tohum üretimi için iki farklı denklemden biri kullanılır. ST parametresi algoritmanın arama odağını belirleyen bir parametredir. Yüksek ST parametresi kuvvetli bir yerel arama sağlayarak maliyet fonksiyonunda hızlı bir yakınsama sağlarken, düşük ST parametresi algoritmanın global arama yeteneğini artırıp sonuca ulaşma süresini uzatır [18]. St parametresine göre içlerinden biri seçilerek tohum üretiminde denklemler aşağıda verilmiştir.

$$S_{ij} = T_{ij} + a_{ij} \times (B_j - T_{rj}) \quad (5)$$

$$S_{ij} = T_{ij} + a_{ij} \times (T_{ij} - T_{rj}) \quad (6)$$

Denklemlerde B_j şimdiye kadar ulaşılmış en iyi sonuca sahip ağacın j numaralı boyuta ait değerini, a -1 ile 1 arasında rastgele üretilmiş boyutlandırma faktörünü, T_{rj} ise ağaç popülasyonu içerisinde seçilen rastgele bir ağacın j boyutundaki değerini ifade eder. Bu denklemlerden hangisi ile yeni bir tohum oluşturulacağına karar vermek için tohum üretim aşamasında $[0,1]$ aralığında rastgele bir değer üretilir. Üretilen bu rastgele sayı, önceden $[0,1]$ aralığında üretilmiş ST parametresinden küçükse 5. Denklem ile tohum üretim işlemi yapılır, böylece şimdiye kadar elde edilmiş en iyi sonuca sahip ağaca ait değerler göz önüne alınarak algoritma adımı güncellenmiş olur. Üretilen sayının ST parametresinden büyük olması durumunda 6. Denklem kullanılarak tohum üretim işlemi yapılır, böylece çözüm uzayı

içerisindeki rastgele bir başka ağaca ait değerler kullanılarak algoritmanın çözüm uzayı içerisinde sıçramalar yapması sağlanarak yerel minimum değerlerde takılı kalmasının önüne geçilir [18,21]. Üretilen tohumların maliyet fonksiyon değerleri hesaplandıktan sonra bir ağaç tarafından üretilen tohumlar içerisinde en iyi sonuç veren tohumun, kendisini oluşturan ağaçtan daha iyi bir performans gösterip göstermediğine bakılır. Eğer bir ağacın ürettiği tohumlar arasında en iyi sonuç veren tohum, ağacın kendisinden de daha iyi sonuç veriyorsa ana ağaç ile en iyi sonuca sahip tohum yer değiştirilerek bir sonraki uygulama adımına en iyi tohumla devam edilir. Böylece bir iterasyon içerisinde popülasyon büyüklüğü her bir ağaç tarafından üretilen tohumlar sebebiyle artarken iterasyon sonunda bir sonraki iterasyona bir ana ağaçtan üretilen çözümler arasında en iyisi ile devam edilerek yine başlangıçtaki popülasyon büyüklüğü ile devam edilir. Böylece algoritma yinelendikçe her adımda daha kalabalık bir popülasyonla güçlü bir arama sağlarken, yeni adıma yalnızca en iyi çözümlerle devam ederek problemin karmaşıklığının artmasının önüne geçilir.

Ağaç tohum algoritmasında ağaçların üretimi keşif (exploration) ve işleme (exploitation) adı verilen iki aşamada gerçekleştirilir. Keşif aşamasında başlangıç ağaçları çözüm uzayı içerisine rastgele dağıtılarak geniş bir arama alanı oluşturulur ve verimi yüksek çözümler elde edilir. İşleme aşamasında ise var olan ağaçlardan bahsedilen yöntemlerle üretilen tohumlar sayesinde çözüm uzayı içerisinde arama işlemi gerçekleştirilir. Keşif ve işleme mekanizmaları sayesinde Ağaç Tohum Algoritması uygulama adımları boyunca yerel ve global olarak en iyi sonuca ulaşmayı hedefler [22]. Ağaç Tohum Algoritmasının her bir iterasyonunda her bir ağaçtan orman büyüklüğünün %10'u ile %25'i arasında tohum üretilip, her bir tohum için maliyet fonksiyonu hesabı yapılacağından, algoritma bitirme şartı iterasyon sayısı yerine maliyet fonksiyonunun çağırılma sayısı olarak belirlenmiştir. Algoritmanın bitirme şartı problem boyutunun 10000 ile çarpılması ile bulunur.

$$Max_{FES} = D \times 10000 \quad (7)$$

Ağaç Tohum Algoritmasının adımları Şekil 2'de gösterilmiştir [18].

```

Adm 1: Algoritmanın hazırlanması
Popülasyon büyüklüğünü belirle. (N)
Arama eğilimini (ST) belirle.
Problemin boyutunu belirle. (D)
5. Denklemler yardımıyla başlangıç ağaçlarını oluştur.
En iyi çözüme sahip ağacı belirle.

Adm 2: Tohumlarla arama
FOR her bir ağaç için
Ağaç tarafından üretilecek tohum sayısını (NS) belirle.
FOR her bir tohum için
FOR problemin her bir boyutu için
IF (rand < ST)
Çocuk ağacın konumunu 5. Denklem ile belirle.
ELSE
Çocuk ağacın konumunu 6. Denklem ile belirle.
END IF
END FOR
END FOR
En iyi sonuç veren tohumu belirle ve ana ağaçla karşılaştır.
Eğer tohum ana ağaçtan daha iyi sonuç veriyorsa, yer değiştir.
END FOR

Adm 3: En iyi çözümün seçilmesi
Popülasyonun en iyi çözümünü belirle.
En iyi çözüm, önceki adımın en iyi çözümünden daha iyi ise, en iyi çözümü güncelle.

Adm 4: Bitirme şartı kontrolü
Bitirme şartı sağlanmıyorsa, Adım 2'ye git.

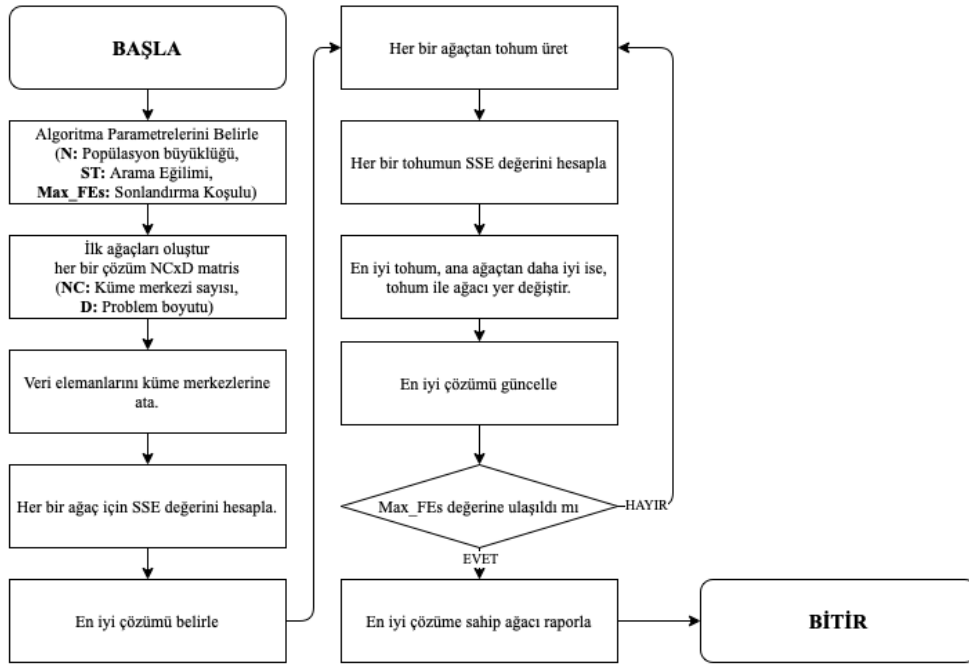
Adm 5: Raporlama
En iyi çözümü kaydet ve raporla.

```

Şekil 2: Ağaç tohum algoritmasının algoritmik yapısı

Uygulama

Ağaç Tohum Algoritmasının bir kümeleme probleminin çözümüne uygulanması için başlangıçtaki ağaç sayısı 20 olarak belirlendi. Kümeleme probleminin olası çözümleri küme merkezlerinin konumları olacak şekilde belirlendi. Başlangıç ağaçları, problemdeki verilerin minimum ve maksimum sınırları arasında olacak şekilde, NC küme merkezi sayısını, D problemin boyutunu göstermek üzere NCxD boyutunda matrisler olarak seçildi. Her bir ağaç için, veri kümesindeki her bir veri elemanı kendisine en yakın küme merkezine atandı ve maliyet fonksiyonu her bir veri elemanının ait olduğu kümenin merkezine olan uzaklıklarının toplamı olarak hesaplandı. Uzaklık hesaplamaları yapılırken Öklid uzaklığı ve toplam kare hatası (SSE, Sum Squared Error) yöntemleri kullanıldı. Arama eğilimi (ST) parametresi 0.1 olarak belirlendi. Uygulama boyunca izlenen adımlar Şekil 3'te görülebilir.

Şekil 3: Çalışmada izlenen adımlara ait akış şeması

BULGULAR (RESULTS)

UCI (University of California, Irvine) Makine Öğrenmesi veri tabanından alınan 17 farklı veri kümesi üzerinde uygulanan kümeleme işlemleri sonucunda elde edilen toplam Öklid uzaklıklarının karesi (SSE) değerleri ve yöntemlerin sıralamaları Tablo 2'de gösterilmiştir. Tabloda her bir veri kümesi üzerinde ulaşılan en iyi sonuç kalın yazı tipi ile belirtilmiş ve yöntemlerin ulaştıkları sonuçlara göre ulaştıkları sıralamalar sonuçların altında gösterilmiştir. Tablonun sonunda her yöntemin ulaştıkları sıralamaların ortalama değeri gösterilerek en iyi sıralama ortalamasına sahip yönteme ait değer yine kalın yazı tipi ile belirtilmiştir.

Tabloda da görüleceği üzere, Ağaç Tohum Algoritması genel olarak ilgili veri kümeleri üzerinde geleneksel kümeleme yöntemlerine göre daha iyi sonuçlar vermektedir. Ağaç Tohum Algoritması ile gerçekleştirilen kümeleme işlemleri K-Medoidler ve Bulanık C-Ortalamalar yöntemlerinden daha başarılı olmakla birlikte K-Ortalamalar yönteminin en başarılı kümeleme işlemini gerçekleştirdiği durumlarda Ağaç Tohum Algoritması K-Ortalamalar yönteminin ulaştığı başarıya yakın sonuçlar elde etmektedir.

Tabloda bazı veri kümeleri üzerinde geleneksel yöntemlerin birbirleri ile aynı sonuçlara ulaştığı durumlar dikkat çekmektedir. Diabetes, parkinson, seeds ve spect veri kümelerinde K-Ortalamlar ve Bulanık C-Ortalamlar yöntemlerinin aynı sonuçları bulması, her iki yöntemin de çözüm olarak aynı noktaları küme merkezi olarak seçtiklerini gösterebilir. Tabloda da görüldüğü üzere, Ağaç Tohum Algoritması bu veri kümeleri üzerinde diğer kümeleme yöntemlerinin ulaştığı sonuçlardan daha iyi sonuçlara ulaşmıştır. Buradan yola çıkılarak K-Ortalamlar ve Bulanık C-Ortalamlar yöntemlerinin bu veriler üzerinde kümeleme işlemi yaparken aynı lokal minimum değere ulaştıkları, Ağaç Tohum Algoritmasının bu lokal minimum değere takılmayarak daha uygun sonuca ilerlediği söylenebilir.

Tablo 2. Değerlendirme Sonuçları ve Sıralamaları

VERİ KÜMESİ	K-ORT.	K-MED.	B.C-ORT.	TSA
Balance	1423.8514 1	1686.4799 3	1722.2446 4	1424.579 2
Btissue	130649.5537 1	143417.2244 2	145764.7385 3	149145.687 4
Credit	777510.5758 4	562284.0924 2	759180.4699 3	557390 1
Dermatology	2034.0428 1	2864.966 3	5196.3797 4	2705.169 2
Diabetes	74604.324 3	73172.0714 2	74604.324 3	48189.62 1
E.Coli	65.9877 1	145.9961 4	108.4402 3	71.582 2
Glass	215.3564 1	311.0533 3	400.9818 4	284.0928 2
Heart	10700.8385 2	11814.2091 3	13943.6643 4	10644.86 1
Hepatit	9973.9731 2	10376.5599 3	12755.0747 4	9458.369 1
Iris	97.3529 2	183.6139 4	106.3591 3	96.7811 1
Parkinson	17081.5962 2	17120.1081 3	17081.5962 2	11461.78 1
Seeds	754.3226 2	768.0356 3	754.3226 2	580.0928 1
Somerville	281.3565 2	327.701 4	317.1949 3	280.991 1
Spect	557.5988 2	633.544 3	557.5988 2	551.798 1
Thyroid	2001.6358 2	2097.6815 3	2812.4999 4	1885.215 1
U. Modeling	97.9459 1	152.5859 4	130.8699 3	98.068 2
Wine	16555.6794 2	17656.6765 4	17128.4579 3	16320.03 1
Ortalama Sıra	1.82	3.12	3.18	1.47

Optimizasyon yöntemlerinin uygun çözümler içerisinde sürekli daha iyiyi arama özelliklerine ek olarak Ağaç Tohum Algoritmasının bu şekilde lokal optimum değerlerden kaçınabilmesi, tohum üretme aşamasındaki güncelleme fonksiyonlarından birinde popülasyon içerisinde rastgele seçilen bir başka ağacın matematiksel konumunun göz önüne alınarak tohum üretilmesi ve dolayısıyla algoritmanın arama uzayı içerisinde sıçramalar yaparak ilerlemesinin sağlanmasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmada kullanılan yöntemlerin tüm veriler üzerindeki kümeleme performansları içerisindeki ortalama sıra dikkate alındığında Ağaç Tohum Algoritmasının bu problemler üzerinde diğer 3 geleneksel kümeleme yönteminden daha başarılı bir kümeleme işlemi yaptığı görülmektedir.

SONUÇ (CONCLUSION)

Bu çalışmada kümeleme problemlerine Ağaç Tohum Algoritması uygulanmış ve elde edilen sonuçlar, kümeleme işleminde yaygın olarak kullanılan geleneksel yöntemlerle karşılaştırılmıştır. Ağaç Tohum Algoritmasının keşif ve işleme karakteristikleri sayesinde yerel ve global olarak daha iyi bir arama sağladığı ve geleneksel kümeleme yöntemlerinin ulaştıkları sonuçlardan daha iyi sonuçlara ulaşabildiği ortaya konmuştur. Kümeleme problemlerinde elde edilen ilham verici sonuçlar optimizasyon algoritmalarının farklı problemlere uygulanabilme ve doğrusal olmayan problemlerde sonuca ulaşma becerilerinin kümeleme problemlerinde alternatif bir çözüm yöntemi olarak kullanılabilceğini ve Ağaç Tohum Algoritmasının da bu alanda kullanılacak bir optimizasyon yöntemi olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA (REFERENCES)

- [1] D.W. Van Der Merwe, A.P. Engelbrecht, Data clustering using particle swarm optimization, *2003 Congress on Evolutionary Computation, CEC 2003 - Proceedings*. 1 (2003) 215–220. doi:10.1109/CEC.2003.1299577.
- [2] J. Nasiri, F.M. Khyabani, A whale optimization algorithm (WOA) approach for clustering, *Cogent Mathematics & Statistics*. 5 (2018) 1483565. doi:10.1080/25742558.2018.1483565.
- [3] M. Fathian, B. Amiri, A. Maroosi, Application of honey-bee mating optimization algorithm on clustering, *Applied Mathematics and Computation*. 190 (2007) 1502–1513. doi:10.1016/j.amc.2007.02.029.
- [4] T. Niknam, B. Amiri, J. Olamaei, A. Arefi, An efficient hybrid evolutionary optimization algorithm based on PSO and SA for clustering, *Journal of Zhejiang University: Science A*. 10 (2009) 512–519. doi:10.1631/jzus.A0820196.
- [5] N. Kushwaha, M. Pant, S. Kant, V.K. Jain, Magnetic optimization algorithm for data clustering, *Pattern Recognition Letters*. 115 (2018) 59–65. doi:10.1016/j.patrec.2017.10.031.
- [6] U. Maulik, A. Mukhopadhyay, Simulated annealing based automatic fuzzy clustering combined with ANN classification for analyzing microarray data, *Computers and Operations Research*. 37 (2010) 1369–1380. doi:10.1016/j.cor.2009.02.025.
- [7] S.Z. Selim, K. Alsultan, A simulated annealing algorithm for the clustering problem, *Pattern Recognition*. 24 (1991) 1003–1008. doi:https://doi.org/10.1016/0031-3203(91)90097-O.
- [8] U. Maulik, S. Bandyopadhyay, Genetic algorithm-based clustering technique, *Pattern Recognition*. 33 (2000) 1455–1465. doi:https://doi.org/10.1016/S0031-3203(99)00137-5.
- [9] D. Dua, C. Graff, {UCI} Machine Learning Repository, (2017). <http://archive.ics.uci.edu/ml>.
- [10] J. MacQueen, Some methods for classification and analysis of multivariate observations, içinde: *Proceedings of the fifth Berkeley symposium on mathematical statistics and probability*, 1967: ss. 281–297.
- [11] N. Shi, X. Liu, Y. Guan, Research on k-means clustering algorithm: An improved k-means clustering algorithm, *3rd International Symposium on Intelligent Information Technology and Security Informatics, IITSI 2010*. (2010) 63–67. doi:10.1109/IITSI.2010.74.
- [12] M. Karakoyun, A. Babalik, Data Clustering with Shuffled Leaping Frog Algorithm (SFLA) for

Classification, (2015). doi:10.15242/iae.iae0815009.

- [13] E. Dinçer, Veri Madenciliğinde K-Means Algoritması Ve Tıp Alanında Uygulanması, (2006) 73–77.
- [14] M. Karakoyun, A. Saglam, N.A. Baykan, A.A. Altun, Non-locally color image segmentation for remote sensing images in different color spaces by using data-clustering methods, *5th International Conference on Advanced Technology & Sciences (ICAT'17)*. (2017) 6–12.
- [15] J.C. Dunn, A Fuzzy Relative of the ISODATA Process and Its Use in Detecting Compact Well-Separated Clusters, *Journal of Cybernetics*. 3 (1973) 32–57. doi:10.1080/01969727308546046.
- [16] J.C. Bezdek, Objective Function Clustering BT - Pattern Recognition with Fuzzy Objective Function Algorithms, içinde: J.C. Bezdek (Ed.), *Springer US*, Boston, MA, 1981: ss. 43–93. doi:10.1007/978-1-4757-0450-1_3.
- [17] T. Velmurugan, Performance based analysis between k-Means and Fuzzy C-Means clustering algorithms for connection oriented telecommunication data, *Applied Soft Computing Journal*. 19 (2014) 134–146. doi:10.1016/j.asoc.2014.02.011.
- [18] M.S. Kiran, TSA: Tree-seed algorithm for continuous optimization, *Expert Systems with Applications*. 42 (2015) 6686–6698. doi:10.1016/j.eswa.2015.04.055.
- [19] M.S. Kiran, Tree Seed Algorithm, (y.y.). <http://mskiran.kisisel.selcuk.edu.tr/tsa/> (erişim 12 Şubat 2020).
- [20] A.C. Cinar, M.S. Kiran, Similarity and Logic Gate-Based Tree-Seed Algorithms for Binary Optimization, *Computers and Industrial Engineering*. 115 (2018) 631–646. doi:10.1016/j.cie.2017.12.009.
- [21] A. Babalik, A.C. Cinar, M.S. Kiran, A modification of tree-seed algorithm using Deb's rules for constrained optimization, *Applied Soft Computing Journal*. 63 (2018) 289–305. doi:10.1016/j.asoc.2017.10.013.
- [22] M. Aslan, M. Beskirli, H. Kodaz, M.S. Kiran, An improved tree seed algorithm for optimization problems, *International Journal of Machine Learning and Computing*. 8 (2018) 20–25. doi:10.18178/ijmlc.2018.8.1.657.